

Obres escollides de Rosa Luxemburg en català

**ESTANCAMENT I PROGRÉS DEL MARXISME
ROSA LUXEMBURG
1903**

Versió catalana establerta des de:
http://marxists.org/espanol/luxem/03Estancamientoyprogresodelmarxismo_0.pdf

Edicions internacionals Sedov

Núcleo en defensa
del marxismo

Germinal

En la seua argumentació, superficial però a estones interessant, titulada *El moviment socialista a França i Bèlgica* Karl Grün assenyala amb encert que les teories de Fourier i Saint-Simon van afectar de manera molt diversa els seus respectius partidaris. Saint-Simon va ser l'avantpassat espiritual de tota una generació de brillants escriptors i investigadors de distints camps de l'activitat intel·lectual; els seguidors de Fourier es van limitar a repetir com a lloros les paraules del seu mestre, incapaços de desenrotllar els seus ensenyaments. L'explicació de Grün és que Fourier va lliurar al món un sistema, acabat, en tots els seus detalls, mentre que Saint-Simon va lliurar als seus deixebles un sac ple de grans idees. Encara que em sembla que Grün para poca atenció a la diferència profunda, essencial entre les teories d'aquests dos clàssics del socialisme utòpic, pense que el seu comentari és encertat. No hi ha dubte que un sistema d'idees esbossat en els seus trets més generals resulta molt més estimulante que una estructura acabada i simètrica que no deixa res a agregar ni ofereix terreny per als esforços independents d'una ment activa.

Explica açò l'estancament de la doctrina marxista que hom ha vist durant diversos anys? És un fet que (a banda d'una o dues aportacions teòriques que assenyalen un avanç) des de l'últim tom d'*El capital* i els últims escrits d'Engels únicament han aparegut unes quantes popularitzacions i explicacions excel·lents de la teoria marxista. L'essència de la teoria va quedar on la van deixar els dos fundadors del socialisme científic.

La causa és que el sistema marxista ha imposat un marc massa rígid a les activitats intel·lectuals? És innegable que Marx ha exercit una influència un tant restrictiva sobre el lliure desenvolupament teòric de molts dels seus deixebles. Tant Marx com Engels es van veure obligats a negar tota responsabilitat per les banalitats de molts autotitulats marxistes! Els escrupolosos esforços dirigits a mantenir-se "dins dels límits del marxisme" han resultat tan desastrosos per a la integritat del procés intel·lectual com l'altre extrem, que repudia totalment l'enfocament marxista i manifesta la "independència de pensament a tota costa".

Però és només al terreny econòmic que podem parlar d'un cos si fa o no fa acabat de doctrines llegades per Marx. El més valuós dels seus ensenyaments, la concepció materialista dialèctica de la història, no se'ns presenta sinó com un mètode d'investigació, uns quants pensaments genials que ens permeten entreveure un món totalment nou, que ens obrin perspectives infinites per al pensament independent, que li donen al nostre esperit ales per a volar audaçment vers regions inexplorades.

No obstant això, fins i tot en aquest terreny l'herència marxista, excepte poques excepcions, no ha sigut aprofitada. Aquesta arma nova i esplèndida es rovella per falta d'ús; la teoria del materialisme històric està tan incompleta i fragmentària com ens la van deixar els seus creadors quan la van formular per primera vegada.

No pot hom, doncs, afirmar que la rigidesa i tancament de l'estructura marxista siguen l'explicació que els seus hereus no hagen prosseguit l'edificació.

Se'ns sol dir que el nostre moviment no té persones de talent capaces d'elaborar les teories de Marx. Aqueixa carència ve de temps; però la carència en si mateixa exigeix una explicació, i no pot hom plantejar-la com resposta a l'interrogant fonamental. Hem de recordar que cada època forma el seu propi material humà; que si un període realment exigeix exponents teòrics, el període mateix crearà les forces necessàries per a la satisfacció d'aqueixa exigència.

Hi ha una vertadera necessitat, una real demanda de major elaboració de la teoria marxista?

En un article sobre la controvèrsia entre les escoles marxista i jevonsiana en Anglaterra, Bernard Shaw hàbil exponent del semisocialisme fabià, fustiga Hyndman per afirmar que el primer tom d'*El capital* li va permetre una entesa total del marxisme, i que no hi havia llacunes en la teoria marxista, tot i que Frederic Engels, en el seu prefaci al segon tom d'*El capital*, va dir que el primer tom, amb la teoria del valor, havia deixat sense solució un problema econòmic fonamental, solució que no apareixeria fins a la publicació del tercer tom. Shaw realment va aconseguir que Hyndman quedés un poc en ridícul, encara que Hyndman podria consolar-se pensant que pràcticament tot el món socialista està en la mateixa situació.

El tercer tom d'*El capital*, amb la solució del problema de la taxa de benefici (el problema fonamental de l'economia marxista) va aparèixer tot just en 1894. Però en Alemanya, com en altres països, s'havia utilitzat per a l'agitació el material incomplet del primer tom, la doctrina marxista s'havia popularitzat i havia trobat acceptació sobre la base d'aquest únic tom; la teoria marxista incompleta havia obtingut un èxit fenomenal; ningú havia advertit que havia una llacuna en l'ensenyament.

A més a més, quan el tercer tom va ser publicat, encara que va cridar un poc l'atenció als cercles tancats dels experts i va suscitar alguns comentaris, en allò que concerneix el moviment socialista en el seu conjunt el nou volum gairebé no va impressionar en les grans regions on les idees exposades en el primer s'havien imposat. Les conclusions teòriques del tercer tom no van provocar intent algun de popularitzar-les, ni van assolir àmplia difusió. Al contrari, entre els mateixos socialdemòcrates és costum escoltar els ressons de la "desil·lusió" que tant expressen els economistes burgesos respecte al tercer volum d'*El capital*; aquests socialdemòcrates demostren així fins a quin punt havien acceptat l'exposició "incompleta" de la llei del valor del primer tom.

Com explicar tan notable fenomen?

Shaw, el qual (per a usar la seua pròpia expressió) agrada de "riure dissimuladament" dels altres, té un bon motiu per a burlar-se de tot el moviment socialista, en la mesura que es basa en Marx! Però, de fer-ho, se'n "riuria solapadament" d'una manifestació molt seriosa de la nostra vida social. L'estranya sort dels toms segon i tercer d'*El capital* és prova terminant del destí general de la investigació teòrica en el nostre moviment.

Des del punt de vista científic, cal considerar que el tercer tom d'*El capital* completa la crítica de Marx al capitalisme. Sense aquest tercer volum no podem comprendre la llei que regeix la taxa de benefici; ni la divisió de la plus-vàlua en benefici, interès i renda; ni l'aplicació de la llei del valor al camp de la competència. Però, i açò és el principal, tots aquests problemes, per importants que siguin per a la teoria pura, són relativament poc importants des del punt de vista de la lluita de classes. En el que a aquesta concerneix, el problema teòric fonamental és l'origen de la plus-vàlua, o siga l'explicació científica de l'explotació, junt amb la dilucidació de la tendència vers la socialització del procés de producció, és a dir, l'explicació científica de les bases objectives de la revolució socialista.

Ambdós problemes troben solució en el primer tom d'*El capital*, que dedueix que l'"expropiació dels expropiadors" és el resultat inevitable i definitiu de la producció de plus-vàlua i de la concentració progressiva del capital. Amb això queda satisfeta, quant a teoria, la necessitat essencial del moviment obrer. Els obrers, participants actius en la lluita de classes, no tenen un interès directe en la forma en què la plus-vàlua es distribueix entre els distints grups d'explotadors; o com, en el curs d'aquesta distribució, la competència provoca ajustos en el procés de producció.

És per això que, per a la generalitat dels socialistes, el tercer tom d'*El capital* continua sent un llibre tancat.

Però en el nostre moviment allò que val per a la doctrina econòmica de Marx val per a la investigació teòrica en general. És totalment il·lusori pensar que la classe obrera, que lluita per elevar-se, pot adquirir pel seu compte gran capacitat creadora en el domini de la teoria. És cert que, com va dir Engels, avui només la classe obrera ha conservat interès envers la teoria i la comprèn. La set de coneixements que demostra la classe obrera és una de les manifestacions culturals més notables de la lluita de classes contemporània. En un sentit moral, la lluita de la classe obrera és també un índex de la renovació cultural de la societat. Però la participació activa dels treballadors en l'avanç de la ciència està subjecte al compliment de condicions socials molt ben definides.

En tota societat de classes, la cultura intel·lectual (art i ciència) és una creació de la classe dominant; i l'objectiu d'aquesta cultura és en part assegurar la satisfacció directa de les necessitats del procés social, i en part satisfer les necessitats intel·lectuals de la classe governant.

En la història de lluites de classe anteriors, la classe que aspira al poder (com el Tercer Estat en temps recents) podia anticipar el seu domini polític instaurant un domini intel·lectual, en la mesura que, en ser una classe dominada, podia instaurar una nova ciència i un nou art contra la cultura obsoleta del període decadent.

El proletariat es troba en situació molt distinta. En tant que classe no posseïdora, no pot crear espontàniament en el curs de la seua lluita una cultura intel·lectual pròpia, al mateix temps que roman en el marc de la societat burgesa. Dins d'aquesta societat, mentre existisquen les seues bases econòmiques, no pot haver-hi una altra cultura que la cultura burgesa. Encara que certs professors "socialistes" proclamen que el fet que els proletaris visten corbata, utilitzen targeta i manegen bicicletes són instàncies notables de la participació en el progrés cultural, la classe obrera en quant tal roman fora de la cultura contemporània. Malgrat que els obrers creen amb les seues mans el substrat social d'aquesta cultura, només tenen accés a la mateixa en la mesura que aqueix accés serveix a la realització satisfactòria de les seues funcions en el procés econòmic i social de la societat capitalista.

La classe obrera no estarà en condicions de crear una ciència i un art propis fins que s'haja emancipat de la seua situació actual com a classe. El màxim que pot fer avui és salvar la cultura burgesa del vandalisme de la reacció burgesa i crear les condicions socials que són requisits per a un desenvolupament lliure de la cultura. Fins i tot dins d'aquests límits, els obrers, dins de la societat actual, poden avançar només en la mesura que creen les armes intel·lectuals que necessiten en la lluita pel seu alliberament.

Però aquesta reserva li imposa a la classe obrera (millor dit, als dirigents intel·lectuals de la classe obrera) marges molt estrets al camp de l'activitat intel·lectual. Tota la seua energia creadora està relegada a una branca específica de la ciència, la ciència social. Perquè, en tant que "gràcies a la vinculació peculiar de la idea del Quart Estat amb la nostra època històrica", l'esclarament relatiu a les lleis del desenvolupament social ha esdevingut essencial per als obrers en la lluita de classes, aquesta vinculació ha donat bons fruits en la ciència social i el monument a la cultura proletària del nostre temps és... la doctrina marxista.

Però la creació de Marx, que com a gesta científica és una totalitat gegantina, transcendeix les meres exigències de la lluita del proletariat per als fins de les quals va ser creada. Tant a la seua anàlisi detallada i exhaustiva de l'economia capitalista, com en el seu mètode d'investigació històrica amb el seu infinit camp d'aplicació, Marx ens ha deixat molt més d'allò que resulta directament essencial per a la realització pràctica de la lluita de classes.

Només en la proporció en què el nostre moviment avança i exigeix la solució de nous problemes pràctics ens internem en el tresor del pensament de Marx per a extraure-hi i utilitzar nous fragments de la seua doctrina. Però com el nostre moviment, com totes les empreses de la vida real, tendeix a seguir les velles rutines del pensament, i aferrar-se a principis que han deixat de ser vàlids, la utilització teòrica del sistema marxista avança molt lentament.

Si detectem, doncs, un estancament en el nostre moviment en allò que fa a totes aquestes qüestions teòriques, això no es deu al fet que la teoria marxista sobre la qual descansen siga incapaç de desenvolupar-se o estiga obsoleta. Al contrari, es deu al fet que encara no hem après a utilitzar correctament les armes intel·lectuals més importants que vam extraure de l'arsenal marxista en virtut de les nostres necessitats urgents en les primeres etapes de la nostra lluita. No és cert que, en allò que fa a la nostra lluita pràctica, Marx estiga obsolet o l'hàgem superat. Al contrari, Marx, en la seua creació científica, ens ha tret distància com partit de lluitadors. No és cert que Marx ja no satisfà les nostres necessitats. Al contrari, les nostres necessitats encara no s'adeqüen a la utilització de les idees de Marx.

Així, les condicions socials de l'existència proletària en la societat contemporània, condicions desentanyades per primera vegada per Marx, es resquiten amb la sort que li imposen a la pròpia teoria marxista. Encara que aqueixa teoria és un instrument sense igual per a la cultura intel·lectual, hom no l'utilitza perquè, impossible d'aplicar a la cultura burgesa, transcendeix enormement les necessitats de la classe obrera en matèria d'armes per a la lluita diària. Tot just quan la classe obrera s'haja alliberat de les seues condicions actuals d'existència, el mètode d'investigació marxista serà socialitzat junt amb tots els altres mitjans de producció per a utilitzar-lo en benefici de la humanitat en el seu conjunt i per a poder desenvolupar-lo en tota la seua capacitat funcional.